

*Красницька А. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх справ*

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ

Становлення правової держави, встановлення режиму правопорядку в Україні вимагає належного розвитку системи законодавства країни, створення якісних, ефективних і досконалих за формою і змістом законів. Однією з важливих умов удосконалення законодавства є оволодіння виробленою протягом століть різними державами системою вимог, що висуваються до процесу утворення законів. Ця система вимог формулюється у законодавчій техніці як сукупності основаних на досягненнях теорії права і перевірених практикою правотворчості правил, засобів і прийомів підготовки найбільш досконалих за формою і структурою нормативних актів. Від послідовного і правильного застосування законодавчої техніки значною мірою залежать ефективність законодавства в цілому, глибоке і правильне розуміння, законне й обґрунтоване застосування нормативно-правових актів, їх належний облік і систематизація. Правила законодавчої техніки забезпечують більш повну і точну відповідність форми нормативних приписів їх змістові, доступність і простоту нормативного матеріалу, вичерпне охоплення питань, що регулюються. Ми згодні з думкою Ю. А. Тихомирова, який називає законодавчу техніку «юридичним мистецтвом обробки правового матеріалу» [2, с. 111].

У структуру законодавчої техніки входять традиційні інструментальні елементи – засоби, прийоми та правила, – застосування яких є однією з актуальних проблем сучасного права. Засоби законодавчої техніки є її основним змістом. На нашу думку, до технічних засобів слід віднести: мову з її сукупністю слів (лексика книжна, розмовна; активна, пасивна; термінологічна, професійна, жаргонна, діалектна; іншомовна), граматичною будовою, функціональними стилями; юридичні конструкції як гранично концентроване вираження умов реалізації норми права; правові поняття як результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності; юридичні терміни як словесні визначення правових понять; правові презумпції як припущення про вірогідність певного юридичного факту; правові фікції як визнання неіснуючого в реальності факту, який видають за дійсний з певною метою; правові символи як закріплені державою умовні образи / знаки, що вживаються для вираження певного юридичного змісту; правові аксіоми як положення, що не вимагають доказів у юридичному процесі; стиль правового акта; текст правового акта.

Право, правосвідомість існують у мовній формі, знаходять своє вираження в юридичній термінології та фразеології. Правові поняття і норми можуть бути виражені тільки за допомогою мови, адже кожна норма права є думкою законодавця, яка не може існувати без мовного оформлення. Мова права як одна з професійних мов, що виникла на основі літературної національної мови,

функціонує в процесі правового впливу на суспільні відносини, відображає всі зміни, що виникають у правовій системі суспільства. Основна мета мови в праві полягає у вираженні вольових приписів і передачі цих приписів усім членам суспільства. У зв'язку з тим, що якість правового акта визначається безпосередньо якістю його мови, законодавча техніка у сфері мови повинна спиратися на: єдність думки й слова; логічну послідовність, стрункість і завершеність викладу думки; стабільність, чіткість, доступність, простоту, стислість, ясність, зрозумілість уживаних термінів і терміносполук; використання чітких дефініцій юридичних термінів. В. С. Нерсисянц зазначає, що мова правового акта – це одночасно і матерія його тексту, і засіб вираження його нормативно-регулятивного змісту [1, с. 430].

Правові поняття, за висловом Г. Т. Чернобель, слід розглядати як «семантичне ядро, завдяки якому функціонує правова норма», як категорію, що визначає змістову сторону права. Носієм юридичного поняття, його зовнішнім символом є термін. Правові поняття виникають разом із відповідними термінами у результаті правотворчості. Юридичний термін як ідеалізована модель певного об'єкта дійсності не повинен називати поняття з неусталеним змістом і з'являтися раніше поняття, адже поняття і термін, що ним передається, і значення, співвідносне із цим поняттям, повинні утворювати єдине й неподільне ціле.

Термінологія права є найбільш значним компонентом мови права та являє собою ту основу, на якій формується мова права. Використання юридичних термінів повинно відповідати таким правилам-вимогам законодавчої техніки: терміни повинні надавати юридичним документам офіційного характеру, компактності, чіткої спрямованості, досконалості; вони мають бути небагатослівними і лаконічними, простими, зрозумілими і нескладними для розуміння, виразними, точними, зручними для читання, вичерпними, легко сприйматися; повинні підпорядковуватися нормам і правилам сучасної української літературної мови; один і той самий термін у будь-якому нормативно-правовому акті мусить вживатися однозначно; термін має бути стилістично нейтральним, не мати експресії та конотативних значень; не можна застосовувати неточні терміни, тому що змістові неточності у формулюванні правових норм призводять до їх розпливчастого або багатозначного тлумачення; терміни мають бути загальноновизнаними й використовуватися в мовленні, а не бути придуманими тими, хто розроблює правові приписи; необхідно уникати термінологічної плутанини у межах одного акта; неприпустимо перенасичувати правовий акт багатозначними термінами, адже велика кількість слів з переносним значенням негативно впливає на точність вираження юридичних норм; значення одного терміна не повинно визначатися за допомогою іншого однокореневого, який сам визначається через перший.

Посередником між поняттям і терміном визнано дефініцію. Правова дефініція як спосіб організації правової матерії та різновид нормативно-правового припису є стислим описом будь-якого поняття, що відображає суттєві ознаки явища, предмета, яке має юридичне значення. Правові дефініції, дістаючи статус офіційної нормативності, визначають зміст правового поняття,

служать вузловим моментом встановлення єдності у розумінні та реалізації нормативно-правових приписів, забезпечують смислову повноту правових нормативів, сприяють однозначності при тлумаченні правових явищ, правильному застосуванню законодавства. Правові дефініції повинні: прагнути об'єднати у загальній та абстрактній формулі всі особливості правового поняття, наповнити конкретним юридичним змістом терміни, взяті зі щоденного вжитку, усувати будь-яку двозначність, роблячи точним, чітким і достовірним тлумачення та застосування певної норми / групи норм права, використовуватися різними нормативно-правовими актами без зміни їх семантичної основи.

Юридична конструкція як ідеальна модель і найбільш висока правова абстракція охоплює низку однопорядкових правових понять нижчого рівня і виявляє основне, суттєве в цих поняттях, відображає складну структурну будову урегульованих правом суспільних відносин, юридичних фактів. Правові поняття нижчого рівня групуються та впорядковуються навколо високої правової абстракції, з якої можуть логічно випливати нові поняття нижчого рівня. Юридичні конструкції надають нормам права логічної стрункості, обумовлюють послідовність їх викладу, сприяють чіткому врегулюванню суспільних відносин.

Стиль правових актів концентрує в одне ціле вживання юридичної термінології, юридичних конструкцій і застосування в сфері права вимог сучасної української літературної мови, вимог до мови юридичних документів. Йому притаманні функції волевиявлення, імперативності, фіксації правових відносин, передачі інформації. Вимоги до стилю нормативних актів служать основою для формулювання конкретних правил оформлення правових приписів, структури нормативних актів, мови і стилю законодавця. Він має бути термінологічно суворим, нейтральним, без декларативних положень, емоційно забарвлених та експресивних одиниць.

Текст права як вища комунікативна одиниця відображає специфіку правової сфери та описує реальний світ і поведінку людей у ньому, характеризується змістовою й структурною завершеністю і певним ставленням автора до змісту висловленого. Тексти права як структурні утворення становлять клас об'єднаних загальною комунікативною метою текстів, які використовуються в типових ситуаціях спілкування, мають однакову прагматичну установку, спільні лексичні й стилістичні риси. Тексти права передають безпосередній владний вплив на поведінку людини, можуть мати конкретні модальні значення наказу, заборони, рекомендації, вимоги, дозволу, пропозиції, попередження, повідомлення, припису, санкції, розпорядження, пояснення, звернення, виконання, примусовості.

Таким чином, належний рівень законодавчої техніки є надійним гарантом вдосконалення законодавства, доступності змісту законів, точного виконання та повної відповідності їх волі законотворця.

Список використаних джерел

1. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства / В. С. Нерсисянц. – М. : Издательская группа НОРМА–ИНФРА–М, 1999.
2. Тихомиров Ю. А. О правилах законодательной техники / Ю. А. Тихомиров // Журнал Российского права, 1999. – № 2.

*Краснова В. О.,
студентка магистратури
факультету правничих наук НаУКМА*

ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ ЄДНОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЗАКОНОДАВЧИХ АКТАХ

Єдність термінології, що використовується у різних нормативно-правових актах українського законодавства, є необхідною умовою дотримання стандартів якості закону у широкому розумінні, а також забезпечення принципу правової визначеності. Єдність термінології має надзвичайно важливе значення для законодавства, ефективності його дії. Проте аналіз чинної нормативно-правової бази доводить, що цей принцип порушується, а це негативно впливає на правозастосування.

Перш, ніж окреслити проблемні питання дотримання єдності термінології, що вживається у законодавстві України, необхідно визначити, що являє собою це явище.

Юридичні терміни у законах та інших нормативно-правових актах в Україні повинні бути моносемічними, тобто мати конкретну змістовну визначеність та однозначність тлумачення. При цьому однозначність тлумачення досягається не єдино можливим значенням вживаного слова, а його однакоvim сприйняттям і єдиним тлумаченням, яке не викликати сумнівів та неоднозначностей. Україй важливим є те, щоб для визначення одних і тих же дефініцій у законах та інших нормативно-правових актах застосовувалися одні й ті ж самі терміни. Вживання різних термінів для визначення понять, що мають однаковий обсяг та зміст, обумовлює їх неоднозначне розуміння. Це явище негативно впливає на процес тлумачення і подальшого застосування законів та інших нормативно-правових актів до правовідносин.

Як зазначає Т. М. Нікітіна щодо єдності юридичної термінології «...тим часом від правильного використання нормативних правових термінів багато в чому залежить ефективність дії правових норм, оскільки саме терміни покликані сприяти найбільш точному, короткому та інформативному викладу змісту нормативних правових актів. У даний час існують такі проблеми, пов'язані із застосуванням нормативної правової термінології. Головною проблемою є відсутність однозначності (єдності) у використанні нормативних правових термінів. В ідеалі, звичайно, термінологія повинна бути єдина в рамках усієї системи українського права... Проте навіть у межах одного нормативного правового акта не завжди витримується єдність термінології» [1].